ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI

E-ISSN:2458-7559

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.29228/cukar.51530>

Akar, T. (2021). Kent içinde arkeolojik miras: Mersin-Mezitli'de Kaya Mezarları Rölöve ve Konservasyon Projesi, *Çukurova Araştırmaları*, 7(2), 262-276.

CİLT 7, SAYI 2, YAZ 2021, s. 262-276

KENT İÇİNDE ARKEOLOJİK MİRAS: MERSİN-MEZİTLİ'DE KAYA MEZARLARI RÖLÖVE VE KONSERVASYON PROJESİ¹

Tuba AKAR²

Öz

Anadolunun tarihi geçmişi ve sahip olduğu kültürel mirası, kentlerin yeni gelişen bölgelerinde imar faaliyetlerini yönlendiren veya yönlendirmesi gereken bir girdi olarak değerlendirilmelidir. Kentin tarihi ve kültürel mirası sadece yer üstünde görülenlerle değil, aynı zamanda yer altındaki arkeolojik mirasın da göz önüne alınmasıyla belirlenir. Bu durum, imar faaliyetlerinde yer altındaki arkeolojik mirasın da dikkate alınarak planlamanın yapılmasını öngörmelidir. Korunması gereken bu arkeolojik miras, imar faaliyetleri kapsamında zarar görmemeli veya yok olmamalıdır.

Mersin, tarihi geçmişi çok uzun olmayan bir kent olmakla birlikte aslında bugünkü kent merkezinin güneybatısında Antik Dönem'de önemli bir liman kenti olan Soli -Pompeiopolis yerleşkesine sahiptir. Bugün Soli-Pompeiopolis kentinden günümüze kadar gelebilmiş olan yer üstündeki kalıntılar, arkeolojik sit olarak koruma altındadır. Ancak, kentin nekropol alanı bu alanın dışında olup, yeni ortaya çıkan verilerle genişlemektedir.

Bu çalışma, Mersin İlinin Mezitli İlçesinde temel ve altyapı çalışmaları sırasında bulunan kaya mezarlarının belgelenmesi ve korunmasına yönelik konservasyon projelerinde izlenecek yolu tariflemektedir. Arkeolojik miras olan bu kaya mezarları Soli - Pompeiopolis antik kentinin nekropol alanında yer alır. Bugün tamamen imara açık olan bu alanda, temel ve altyapı çalışmaları sırasında bulunan bu kaya mezarlarının, korunması ve sunumu bağlamında yeni yapılaşma ile birlikteliği bu çalışma kapsamında değerlendirilecektir. Makale, Mersin'in Mezitli ilçesinde 407 ada 1 parselde bulunan kaya mezarlarının rölöve ve konservasyonuna odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kaya mezarları, koruma, belgeleme, arkeolojik miras, yeni yapılaşma

¹ Bu çalışmada; "2020 TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri"nin 8. maddesinde belirtilen araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

² Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, tubaakar@mersin.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-9193-5615>

ArticleInfo/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 26.05.2021

Accepted/Kabul: 03.06.2021

Published/Yayın: 25.06.2021

ARCHEOLOGICAL HERITAGE IN THE CITY: SURVEY AND CONSERVATION PROJECT OF ROCK TOMBS IN MEZİTLİ, MERSİN

Abstract

The historical background and cultural heritage of Anatolia should be considered as an input that directs or should direct the development activities in the newly developing regions of cities. The historical and cultural heritage of the city is determined not only by what is seen above ground but also by considering the archaeological heritage underground. This situation should envisage planning by taking into consideration the underground archaeological heritage in the development activities. However, this archaeological heritage, which should be conserved, should not be damaged or destroyed during the development activities. Although Mersin is not a city with a long history, it actually has the Soli-Pompeipolis antique city, an important port city in ancient times, in the southwest of the present city center. Today, the above-ground ruins that have survived from the city of Soli-Pompeipolis are under protection as an archaeological site. However, the necropolis area of the city is outside of this area and is expanding with the new archaeological findings. This study describes the method of the projects for the documentation and conservation of rock tombs found during foundation and infrastructure works in the Mezitli District of Mersin Province. These rock tombs, which are archaeological heritage, are located in the necropolis area of the ancient city of Soli - Pompeipolis. In this area, which is entirely open for construction today, the coexistence of these rock tombs with the new construction in the context of their conservation and presentation will be emphasized generally. The paper focuses on the documentation and the conservation project of the rock tombs in Mersin-Mezitli construction lot 407, 1 parcel.

Keywords: Rock tombs, conservation, documentation, archaeological heritage, new construction

GİRİŞ

Mersin kenti 19. yüzyılda kurulan geç dönem bir yerleşkedir. Bugünkü kentsel alan, esas olarak tarihi kent merkezi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde, Tarsus ve Silifke limanlarının işlevsizleşmesi sonucunda yeni bir liman arayışıyla ortaya çıkmıştır.³ Mersin, Anadolu'daki kentler içinde genç bir kent olarak nitelenmekle birlikte, aslında Antik Dönem'de önemli bir yerleşkeye sahiptir. Bugünkü tarihi kent merkezinin yaklaşık 12 km. güneybatısında, merkez ilçesi olan Mezitli'de bulunan Soli-Pompeipolis antik kenti, Helenistik ve Roma dönemlerinde kurulmuş ve gelişmiş, 525 yılındaki büyük bir depremle zarar görene değin de yerleşime sahne olmuştur.⁴ Bir liman kenti olan Soli-Pompeipolis; antik limanı, sütunlu caddesi, hamamı, tapınak ve nekropolü ile kısmen de olsa günümüze kadar ulaşmıştır. 1. Derece Arkeolojik Sit alanı olan antik kent kalıntısının olduğu bölgenin dışında, yeni yapılaşma alanı içerisinde son zamanlarda bulunan mezarların Soli-Pompeipolis kentinin nekropolünün parçası olduğu düşünülmektedir (Şekil 1).

³ Tarsus ve Silifke limanlarının tarihi süreç içerisinde alüvyonlarla dolarak işlevsizleşmesine karşın olarak Mersin'de liman arayışı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Amerikan iç savaşının yaratmış olduğu dünyadaki pamuk krizi ile birlikte Çukurova'da üretilen pamuğun ihrac edilmesi gerekliliği, Mersin-Adana karayolu ve demiryolu bağlantılarının kurulması ile birlikte Mersin limanı ve Mersin kentinin gelişimi söz konusu olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Adıyeke ve Adıyeke, 2004, s. 70; Akkaya, 2004, s. 335-342. .

⁴ Mezitli, Erişim tarihi: 24. 04. 2021. file:///C:/Users/user/Downloads/975405mezitlipdf_20160107150231405.pdf

Şekil 1. Mezar Alanı, Soli-Pompeiopolis Antik Kenti ve Tarihi Kent Merkezi (Google Earth Uydu Görüntüsü Üzerine İşaretlenerek)

Makale konusu olan kaya mezarları, Soli-Pompeiopolis'in yaklaşık 3 km. kuzeybatısında "Konuş Mevki Nekropolü" adıyla 3. Derece Arkeolojik Sit olarak tescil edilen alanda bulunmaktadır. Mersin İli, Mezitli İlçesi, 29.K.II.C Pafta 407 ada 1 parselde ortaya çıkarılan iki mezar odası, henüz yapılaşmamış imar parseli içerisinde, 2009 yılında yürütülen temel kazısı sırasında bulunmuştur (Foto 1). Kamulaştırılma kararı alınmayan imar parselinde, mezarların rölöve ve konservasyon projesi ile birlikte, yeni yapı projesinin mezarları koruyacak ve sergileyecek bir yaklaşımla tasarlanması gerekliliği vurgulanarak parselin imar durumu korunmuştur. Belgelenmesi ve koruma kararları uzmanlık gerektiren bu konu, parsel malikinin talebi üzerine Mersin Üniversitesi Döner Sermayesi kapsamında projelendirilmiş, rölövesi ve konservasyon projesi geliştirilerek koruma kuruluna sunulmuştur.⁵

Fotoğraf 1. 407 Ada 1 Parselde Bulunan Kaya Mezarları (Üstten Görünüş)

⁵2017 yılı Temmuz ayında MEÜ Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü ve parsel maliki arasında imzalanan sözleşme uyarınca, kaya mezarlarının rölöve ve konservasyon projesi şahsım tarafından projelendirilip Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na sunulmuştur.

Bu makale, Mezitli ilçe sınırları içerisinde 407 ada 1 parselde bulunan kaya mezarlarının rölöve ve konservasyon projesi ile bu alanda yapılaşmaya ilişkin genel ilkeleri içermektedir. Makale, imar parselinde ortaya çıkarılan arkeolojik mirasın belgelenmesi, korunması ve yeni yapılaşma projesi içerisinde değerlendirilmesi hususunda, genel itibariyle uygulama projesi konusunda çalışan mimar meslek üyelerine de yol göstermeyi hedeflemektedir. Nitekim Mersin gibi tarihi yerleşkesi yoğun olmayan bir kentte dahi, yapılaşma alanlarında ortaya çıkan ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına giren kültürel mirasın tabi olduğu projelendirme, özel bir süreçtir. Her ne kadar yürürlükteki mevzuat mimar ünvanlı her meslektaş bu konuda yetkili kılssa da, kültürel mirasın belgelenmesi ve korunması uzmanlık gerektiren bir konu olup, yeterli hassasiyet, bilgi ve deneyim gerektirmektedir.⁶

YÖNTEM

Makale kapsamında ele alınan kaya mezarlarının rölöve ve konservasyon projesi, alanın kent tarihi ile ilişkisi kurularak, projenin aktarımı ve sonrasında alanın sunumu ve yeni yapılaşmaya yönelik temel ilkeleri belirleyen bir kurguda ele alınmıştır. Bu çalışmada; "2020 TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri"nin 8. maddesinde belirtilen araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Makale konusu olan kaya mezarların korunması amacıyla oluşturulan proje iki aşamayı içermektedir. Birinci aşama mezarların belgelemesi, ikinci aşama ise konservasyon projesidir. Mezar alanının mevcut durumunun belgelenmesi işi; fotoğrafik belgeleme ve çizimsel belgeleme olarak iki farklı belgelemeyi içermiştir. Çizimsel belgeleme olarak parselde bulunan mezar odalarının rölövelerinin oluşturulması, iki farklı ölçek ve nitelikte çalışmayı gerektirmiştir. Öncelikli olarak uzman bir harita mühendisi eşliğinde alanın plankotesi hazırlanmış, kaya mezarlarının parsel içerisindeki konumları belirlenmiştir. Sonrasında kaya mezarlarının 1/50 ölçek ve detayda hazırlanacak olan rölöveleri için takeometrik ve geleneksel yöntemlerle ölçümler yapılmıştır. Arazi çalışması sırasında "LEICA TS02 marka total station" ile plankote ve nokta okumaları gerçekleştirilmiş, kaya mezarlarının iç kısımlarının görülebilen noktalarında total station ile X, Y, Z koordinat ölçümleri yapılmıştır. Mezar odalarının arazi zemin kotunun altında ve derinliği olan mekânlar olması sebebiyle takeometrik yöntem ile ölçülemeyen noktalar ve içeride kalan kısımlar ise geleneksel yöntemle ve üçgenleme tekniği ile ölçülmüştür.

Konservasyon projesinin oluşturulmasında, mevcut durumda alandaki malzeme ve strüktürel sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunların giderilmesine yönelik müdahale biçimleri belirlenmiştir.

BULGULAR

Kaya Mezarları ve Parseli: Konumu, Koruma ve İmar Durumu

Mersin İli, Mezitli İlçesi, 3. Derece Arkeolojik Sit alanı içinde yer alan 407 ada 1 parselde bulunan kaya mezarları, kent merkezinin batısında, Gazi Mustafa Kemal Bulvarının kuzeyinde, 39606, 39607 ve 39608 nolu sokakların kesişiminde bulunmaktadır (Şekil 2-3). Mezarların içinde bulunduğu parselin kuzeyinde Bahadır Şahin Parkı yer alır. Parselde bulunan mezar odaları, rölöve ve konservasyon projesi kapsamında, batıdaki "1 No'lu Kaya Mezarı", doğudaki ise "2 No'lu Kaya Mezarı" olarak isimlendirilmiştir.

⁶Nitekim, kaya mezarlarının belgelenmesi ve konservasyonun ayrı bir uzmanlık alanı olduğunu ve kendilerinin konu ile ilgili yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmadıklarını düşünen parseldeki yeni yapı proje müellifi olan mimar ve müteahhit tarafından Mersin Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ve Kültür Varlıklarını Koruma Programı ile bağlantıya geçilerek projelendirme başlatılmıştır.

Şekil 2-3. Proje Konusu Parsel ve Parsel İçerisinde 1 ve 2 Nolu Kaya Mezarları

2009 yılında parselde temel kazısı sırasında bulunan mezarlar, Mersin Müze Müdürlüğüne yürütülen kurtarma kazısı sonucunda ortaya çıkarılmış ve Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunca (AKVKBK) 27.05.2009 gün ve 4956 sayılı karar ile nekropol alanı olarak 3. Derece Arkeolojik Sit ilan edilmiştir. 407 ada 1 parselin tescil işlemi sonrasında bölgenin Soli-Pompeiopolis antik kentinin nekropol alanı olmasından ötürü yakın çevrede incelemelerde bulunulmuştur. Proje konusu parselin kuzeybatısında başka bir mezar ve sarnıç yapısının bulunması sonrasında, AKVKBK'nun 21.10.2009 gün ve 5367 sayılı kararı ile 3. Derece Arkeolojik Sit sınırı, Şekil 4'deki haliyle "Konuş Mevkii Nekropolü" olarak genişletilmiştir.

Şekil 4-5. Proje Konusu Parselin Konuş Mevkii Nekropolü 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve İmar Planı İçerisindeki Yeri

Mezar alanının ilk ortaya çıkışı ile birlikte her tür fiziki ve inşai faaliyet, AKVKBK'nun 21.04.2009 gün ve 4897 sayılı kararıyla durdurulmuştur. Sonrasında Kurulun 21.10.2009 gün ve 5367 sayılı kararı ile Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları kabul edilip, kaya mezarlarını koruyacak şekilde zemin katta çelik ayaklarla desteklenen yeni yapı projesi hazırlanmasının istenmesi kararlaştırılmıştır. Ancak, koruma kurulunun 25.11.2015 gün ve 5625 sayılı kararı ile hazırlanacak projede betonarme strüktür kullanılmasının da 2863 sayılı yasa kapsamında uygun olabileceğine karar verilmiştir. Bugün imara açık olan parselin 3. Derece Arkeolojik Sit alanı

içerisinde, imar planında (TİCK- E: 1,50) ticaret + konut kullanımında, emsal 1,50 ve en fazla 5 katlı olarak yapılaşma hakkı söz konusudur (Şekil 5).

Kaya Mezarlarının Belgelenmesi: Rölöve

407 ada 1 parselde bulunan iki kaya mezar odası, parselin doğu yarısında 39607 nolu sokak tarafına daha yakın bir konumdadır. Mezar odalarının zemin kotları yol kotundan yaklaşık 2-2,5 m. aşağıda bulunmaktadır (Foto 2-3). İki mezar odası da asfalt kotundan yaklaşık 1m. aşağı kotta bulunan ana kaya içerisine oyularak oluşturulmuştur (Foto 4, 5). Ana kayanın iki mezar odası arasında devam ettiği görülür.

Fotoğraf 2-3. Parselde Batıdan Doğuya ve Doğudan Batıya Bakış ile 1 ve 2 Nolu Mezar Odaları

Fotoğraf 4. 1 Nolu Mezar Odası

Fotoğraf 5. 2 Nolu Mezar Odası

Kaya mezarlarının AKVKBK'na sunulmak üzere hazırlanan rölövelerinde öncelikli olarak arazinin plankotesinin hazırlanması ve mezar odalarının parsel içindeki yerlerinin tespiti yapılmıştır. 2009 yılındaki temel kazısı ve sonrasında Müze Müdürlüğüne yürütülen kurtarma kazısı ve alanda yapılan sondajlar sonucunda parselin mevcut durumu engebeli bir haldedir. Plankote ile birlikte parselin mevcut durumun vaziyet planı oluşturulmuş, mezar odaların 1/50 ölçekli plan ve kesitleri çizilmiştir.

Şekil 6'da izlenebildiği üzere arazi plankotesi ve kaya mezarlarına ilişkin belgeleme çalışmaları arazinin mevcut durumunu okutmaktadır. Arazinin ortasında yer alan çukurlaşmalar, kaya mezarlarının ortaya çıkma sürecinde arazide yapılan hafriyatın da göstergesidir. Şekil 7'de görülen vaziyet planında arazinin kırmızı renkli çevre çizgisi, parselin aplikasyon krokisini göstermektedir. Burada sokak sınırı ile parsel sınırı örtüştüğünden, 1 nolu mezar alanı (en yakın noktasından) 39607 sokaktan yaklaşık 1.10m. içeride iken, 2 nolu mezar yaklaşık 2.50m. parsel içerisinde yer almaktadır.

Şekil 6. Arazinin Plankotesi

Şekil 7. Vaziyet Planı

Mezar odalarına bakıldığında (Şekil 8); 1 nolu mezar odasının planı okunabilmekle birlikte üst örtüsü ve giriş cephesi kısmi olarak yok olmuştur. 1 nolu mezar odası yaklaşık 3.80 x 4.80 m. boyutlarındadır. Mezar odası içerisinde 3 kemerli niş olarak düzenlenmiş alanda, zeminde lahit tekneleri aynı nitelikte olan ana kayaya oyulmuştur. 2 nolu mezar odasında ise üst örtüde ve batı duvarında daha sert ve homojen dokulu ana kaya izlenirken, doğu ve kuzey duvarlarında konglomera nitelikli oluşum görülmektedir. Yaklaşık 3.40 x 5.25 m. boyutlarında olan 2 nolu mezar odasında da üç cephede kemerli nişler içerisinde lahit tekneleri ve bunlara paralel birer sıra daha lahit teknesi ana kayadan oyularak oluşturulmuştur. Her iki mezar odasının da girişleri güney taraftadır ve zeminleri topraktır ve zeminde toprak birikintisi ekstra olarak izlenmektedir.

Mezar odalarının mevcut kotlarına bakıldığında (Şekil 9, 10); 1 nolu mezar odasının üst örtüsü yok olmakla birlikte iç mekân yüksekliği (en yüksek noktada) yaklaşık 1.77 m. izlenebilmekte iken, daha basık olan 2 nolu mezarın iç mekân yüksekliği ise yaklaşık 1.55 m.dir. 1 nolu mezarın mevcut asfalt kotundan yaklaşık 1.38 m. aşağıda tavan kotu ve 3.16 m. aşağıda taban kotu bulunmaktadır. 2 nolu mezarda ise asfalt kotundan yaklaşık 1.56 m. aşağıda tavan kotu, 3.10 m. aşağıda taban kotu okunmuştur.

Şekil 8. 1 ve 2 Nolu Kaya Mezarlarının Planları

Şekil 9. 1 ve 2 Nolu Kaya Mezarlarının A-A Kesitleri

Şekil 10. 1 Nolu Kaya Mezarının B'-B' Kesiti ve 2 Nolu Kaya Mezarının B-B Kesiti

Kaya Mezarlarının Korunması: Konservasyon Projesi

Alanda bulunan kaya mezarlarının konservasyonunda benimsenen temel ilkeler şöyledir:

- Öncelikle mezar odalarının en az müdahale ile sürekliliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Soli-Pompeiopolis antik kentinin nekropolü olarak değerlendirilen alanda ortaya çıkan mezarlar, Mersin kentinin önemli arkeolojik verilerindendir. Alanın niteliği itibari ile ve içerdiği bilginin müdahalelerle kaybolmaması amacıyla minimum müdahale amaçlanmıştır.
- Bu doğrultuda, mezar odalarında genel temizlik, sağlamlaştırma ve temizleme gibi kısmi müdahaleler ile mezarların korunması amaçlanmıştır.
- Bu bağlamda mezar odalarında herhangi bir kullanımın olması söz konusu değildir, mezarların kendini sergilemesi esas olarak amaçlanmalıdır. Kaya mezarlarının yol - zemin kotunun altında ve de özel mülkiyete ait imar parselinde bulunmuş olması, mezar yapılarının yeni yapılanma sürecinde algılanması ve sergilenmesine yönelik özellikli bir takım müdahaleleri gerektirecektir.

Belirlenen temel koruma ilkeleri doğrultusunda mezar odalarının konservasyonuna yönelik tespit ve bunlara yönelik müdahale kararları oluşturulmuştur (Şekil 11-13). Burada yapılan tespit ve müdahaleler ölçek ve yoğunluk itibariyle çizimler üzerinde işaretlenmiş olmakla birlikte, alanının genelinde uygulanması söz konusu olacaktır. Örneğin; mikrobiyolojik oluşum tespiti çizimler üzerinde yoğun olarak belirlendiği noktalarda ve çizim ölçeğinin gösterebileceği ölçüde işaretlenebilmiş, alanın genelinde çizim ölçeğinde gösterilemeyen alt ölçekteki

mikrobiyolojik oluşumlar da aynı müdahale kararı ile yerinde uygulama görmesi düşünülmüştür.

Bu kapsamda mezar yapılarının konservasyonuna yönelik belirlenen tespitler ve müdahale kararları şu şekildedir:

- Parça Kopması; malzeme yüzeyinde görülen kısmi kayıpları tanımlamaktadır. Parça kopmalarının, elemanın bütünselliği için gerekli olduğu durumlarda plastik onarım teknikleri ile tamamlanması kararlaştırılmıştır.

- Lekelenme 1 (Yüzey Kirliliği); malzeme yüzeyinde görülen toz, tortu vb. kir tabakası olarak tanımlanmaktadır. Bu tabakanın yumuşak kıl fırçalar ile fırçalanarak temizlenmesi gerekmektedir. Proje üzerinde yoğun yüzey kirliliği görülen duvarlar daha detaylı olmakla birlikte, mezar alanının tüm yüzeyleri bu tür bir fırçalanmaya tabi tutulması gereklidir.

- Lekelenme 2 (Kireç-Tuz Tabakası); malzeme yüzeyinde görülen beyaz renkli kireç ve/veya tuz tabakasını anlatmaktadır. Lekelenmenin yoğunluğuna bağlı olarak fırça ile veya mekanik yöntemler ile temizlenmelidir. Proje üzerinde belirtilen yoğun kireç ve/veya tuz, yoğun görülen yerlerde detaylı olarak ele alınırken, yapının tüm yüzeyi temizliğe tabii tutulmalıdır.

- Lekelenme 3 (Rutubet İzi); nemden kaynaklanan renk değişimi olarak tespit edilmiştir. Yoğunluğu itibari ile az miktarda izlenen rutubet, arazinin drenajının yapılması ile birlikte kuruyacağı düşünülmektedir.

- Bitkilenme; malzeme yüzeyinde görülen alg, liken ve mantar gibi mikrobiyolojik oluşumlar olarak belirlenmiştir. Mekanik yöntemlerle temizlenmesi uygundur. Ayrıca arazinin drenajının yapılması sonrasında rutubet probleminin sonlanması ve ardından mikrobiyolojik oluşumların buna bağlı olarak azalması da söz konusu olacaktır.

- Çatlak; mezar odasının beden duvarında veya malzeme yüzeyinde izlenen, strüktürel olmayan, kılcal nitelikli < 1cm. boyutunda veya > 1cm. olan ayrılma veya yarıklar olarak tanımlanmıştır. Buralara sıvı olarak hazırlanacak dolgu harcının (hidrolik kireç esaslı harç) çatlakların içine şırınga veya pompa ile akıtılması uygun görülmektedir.

- Toprak birikintisi; mezar odası içinde, duvar yüzeylerinde, mezar odalarının üstünde bulunan toprak, çakıl, asfalt gibi birikintiler olarak tespit edilmiştir. Bu alanlarda bu birikintinin kaldırılması kararlaştırılmıştır.

Şekil 11. Konservasyon Projesi; 1 ve 2 Nolu Kaya Mezarları Planları

Şekil 12. Konservasyon Projesi; 1 ve 2 Nolu Kaya Mezarları Planları A-A Kesitleri

Şekil 13. **Konservasyon** Projesi; 1 Nolu Kaya Mezarının B'-B' Kesiti ve 2 Nolu Kaya Mezarlarının B-B Kesiti

Değerlendirme: Kaya Mezarlarının Korunması, Sunumu ve Yeni Yapılaşmaya Dair

Yukarıda aktarılan kaya mezarlarının rölövesi AKVKBK'nun 13.10.2017 gün ve 8592 sayılı kararı ile uygun bulunmuş ve kaya mezarları 15.02.2018 gün ve 9114 sayılı Kurul kararıyla 2863 sayılı yasa kapsamında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.⁷ Kaya mezarlarının konservasyon projesi ise Kurulun 26.10.2018 gün ve 10363 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur.

Özel mülkiyette bulunan 407 ada 1 parsel gibi yakın civarda, Mezitli ve Yenişehir merkez ilçeleri sınırları içerisinde de çok sayıda mezar odası ve mezarın, altyapı ve temel inşaatı kazılarında ortaya çıkarıldığı bilinmektedir. Birçoğu özel mülkiyete ait olan parsellerde bulunan bu arkeolojik mirasın, imar parsellerinde yapılaşma hakkının kaybolmaması için, yok edildiği, tahrip edildiği veya göz ardı edildiği de bilinmektedir. Burada hem kültürel mirasın tahribatı, hem de çevre sağlığı ve güvenliği için oluşan riskli durumu 04.12.2017 gün ve 2017/370 sayılı raporu ile ortaya koyan TMMOB Mimarlar Odası Mersin Şubesi, meslek etiği gereği ilgili makamları konu ile ilgili bilgilendirmiş ve uyarmıştır. Mimarlar Odasının raporuna göre; Soli-Pompeiopolis antik kentinin nekropol alanının içinde bulunduğu imara açık olan alanda, imar faaliyetleri öncesi herhangi bir sondaj ve ön inceleme yapılmıyor olmasının arkeolojik mirasın tahribatına yönelik büyük risk oluşturduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, mal sahipleri ve müteahhitlerin herhangi bir arkeolojik buluntu ihtimaline karşılık, derin temel kazısı

⁷ Daha önceki tescil kararları alanın arkeolojik sit alanı olmasına ilişkindir. Bahsi geçen bu karar ile kaya mezarları tek yapı- kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

gerektirmeyen yüzeysel temellerle bina inşasına giriştikleri veya alçak katlı yapı inşaatı olsa dahi fore kazık temel uygulamalarını tercih ettikleri, bunun neticesinde arkeolojik mirasın zarar görebileceği gibi altta mezar odası gibi boşluklu bir alan üzerine çıkılan binanın strüktürü açısından can ve mal güvenliğini tehdit edebilecek bir uygulama olduğu vurgulanmıştır.

Makale konusu parsel gibi diğer özel mülkiyete tabi olan parsellerde de bu örnekteki benzer nitelikli arkeolojik mirasın bulunduğu durumlarda genellikle kamulaştırmaya gidilmemektedir. Bu durum ilgili bütçede ödenek yetersizliği sebebine dayandırılmakla birlikte, arkeolojik mirasın korunması ve kentsel gelişimin birlikteliğinin kurgulanması açısından da yerindedir. Her kaya mezarı çıkan parselin kamulaştırılması yoluyla arkeolojik mirasın korunması da mümkün değildir. Korumanın halkın da sorumlu olduğu ve içinde bulunduğu bir mesele olarak planlanması önemlidir. Mersin Mezitli'de 407 ada 1 parselde yapılan ve aslında genel olan uygulama da; parselin imar durumunun, ortaya çıkan arkeolojik mirasın korunup, sergilenmesini de öngörecektir bir şekilde yeni yapılaşma hakkının devamı yönünde olmaktadır. Burada maliklerden arkeolojik mirası sahiplenip korumaları ve sergilenmesine yönelik yapılaşma geliştirebilmeleri istenmektedir. Bu durum temelde iki açıdan pek mümkün olamamakta veya beklenen düzey ve yetkinlikte olamamaktadır. İlki mal sahibinin kültürel mirasın korunması gerekliliği bilincinde ve farkındalığında olmamasıdır. Maalesef ki ülkede kültürel miras bilincinin yeterli düzeyde oluşmamış olması ve de mal sahiplerinin karşı karşıya kaldıkları hak kayıplarının telafi edilmemesine bağlı olarak da mağdur olduklarını düşünmeleri koruma bilincinin gelişmesine engel olmaktadır. İkinci olarak ise, yeni yapılaşma ile birlikte kültürel mirasın korunması konusunda mimari olarak nitelikli çözümlerin mesleki olarak geliştiril(e)miyor olmasıdır.

Bunun geliştiril(e)miyor olmasının başında öncelikli olarak imar mevzuatının kısıtları gelmektedir. 407 Ada 1 parselde bulunan kaya mezarlarının parsel içerisindeki konumu, imar parselinde imar mevzuatının da getirdiği kısıtlar; örneğin yollardan çekme mesafeleri, birarada düşünüldüğünde çok sınırlayıcı olmaktadır. Ayrıca, parselde arkeolojik buluntu öncesi imar durumunun buluntu sonrası da aynen devam ediyor olması, yeni yapılaşmanın seçeneğini azaltmaktadır. Aynı zamanda malik açısından da meydana gelen hak kayıplarına karşın da çekimser kalınmaktadır. Bu durum, korunması gerekli buluntu çıkan parsellerin imar durumlarının yeniden gözden geçirilmesi; arkeolojik mirasın korunması ve malik açısından tekrar irdelenerek, yeni yaklaşımlar oluşturabilecek esnekliklerin sağlanması ile aşılabileceği mümkün olabilir.

Mimari olarak oluşturulan çözümlerin tasarım açısından yoksunluğu ve teknik açıdan zayıflığı da arkeolojik mirasın korunması ve sergilenmesinde sıkıntılar oluşturabilmektedir. Genellikle camdan bir kutunun içine alarak arkeolojik mirasın korunması ve sergilenmesine yönelik çok sık uygulanan yaklaşım, teknik detayların eksikliği sebebiyle bozulma ve hasarları arttırabilmektedir. Bu durum nem dengesinin kurulamaması sebebiyle arkeolojik mirasın yüzeyinde mikro ve hatta makro ölçekte bitkilenme ve aynı zamanda nemle birlikte malzeme kayıpları gibi hasarlarla kendini gösterebilmektedir. Ayrıca cam yüzeyinde oluşan buhar ve damlacıklar da arkeolojik mirasın algılanması için tasarlanan bu yaklaşımın, mirasın görülmesini bile engellemesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu durum Mersin gibi havadaki nem oranının çok yüksek olduğu bir bölgede daha da ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Mersin Mezitli'de 407 ada 1 parselde, arkeolojik mirası koruyan ve sergileyen, ticaret + konut işlevli, emsali 1,50 olarak belirlenmiş bir parselde yapılacak olan yeni yapı tasarımının tüm bunları gözetmesi gerekmektedir. Mezar odalarında nem probleminin giderilmesi ve bağlı nemden kaynaklı yeni problemlerin oluşmaması için havalandırmanın, hatta mekanik havalandırmanın gerekliliğini düşünerek bir yaklaşım geliştirilmesi önemlidir. Ayrıca parselde bulunan kaya mezarlarının açıklığı güney tarafta olduğundan, mezarların yoldan yani kamusal bir alandan algılanması söz konusu değildir. Bununla birlikte mezar odalarının algılanma kotu

da yol-zemin kotunun altında olduğundan, arkeolojik mirasın sergilenmesine yönelik geliştirilecek olan tasarımın bu kısıtları gözönünde bulundurması gereklidir. Aynı zamanda kaya mezarlarına kontrollü erişim sağlanmalı, parselde bir arkeolojik miras olduğunun farkındalığını yaratmak için belirli yerlere tabela, pano vb. eklenerek bilgi verilmesi de düşünülmelidir.

SONUÇ

Sonuç olarak, 407 ada 1 parselde bulunan kaya mezarlarının korunması ve sergilenmesi, Mersin ilinin merkezinde bulunan arkeolojik miras açısından önemlidir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili mevzuata tabi olan kaya mezarlarının, bu kapsamda belgelenmesi, konservasyon projesinin geliştirilmesi ve uygulamaya konulması gerekir. Projelendirme sürecinin ve hatta yeni yapılaşma ile birlikte tasarlanacak olan koruma, sergileme ve sunum yaklaşımlarının da ilgili meslek dallarınca hassasiyetle oluşturulması, arkeolojik mirasın korunması kadar halkın ve maliklerin bilinçlenmesi ve farkındalığı açısından da önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıyeke, N. ve Adıyeke, N. (2004). Modernleşmenin doğurduğu kent: Mersin. D. Özden (Haz.). *Mersin sırtı dağ yüzü deniz* (ss. 69-89). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akkaya, Y. (2004). 19. yüzyıldan 20. yüzyıla Mersin ekonomisi. D. Özden (Haz.). *Mersin sırtı dağ yüzü deniz* (ss. 335-349). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mezitli, Erişim tarihi: 24. 04. 2021.
file:///C:/Users/user/Downloads/975405mezitlipdf_20160107150231405.pdf
-(2017). TMMOB Mimarlar Odası Mersin Şubesi Raporu (Yayınlanmamış Rapor 04.12.2017 gün ve 2017/370 sayılı). Mimarlar Odası, Mersin